Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)

z dnia 4 października 2024 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Swoboda przedsiębiorczości – Artykuł 49 TFUE – Podatek dochodowy od osób prawnych – Transgraniczna pożyczka wewnątrzgrupowa na potrzeby sfinansowania nabycia lub zwiększenia udziałów w spółce niepowiązanej z daną grupą, która w następstwie tej transakcji staje się powiązana z tą grupą – Odliczenie odsetek zapłaconych z tytułu tej pożyczki – Pożyczka zaciągnięta w warunkach pełnej konkurencji – Pojęcie „czysto sztucznej konstrukcji” – Zasada proporcjonalności

W sprawie C-585/22

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Hoge Raad der Nederlanden (sąd najwyższy Niderlandów) postanowieniem z dnia 2 września 2022 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 7 września 2022 r., w postępowaniu:

X BV

przeciwko

Staatssecretaris van Financiën,

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: A. Arabadjiev, prezes izby, T. von Danwitz, P.G. Xuereb, A. Kumin i I. Ziemele (sprawozdawca), sędziowie,

rzecznik generalny: N. Emiliou,

sekretarz: A. Lamote, administratorka,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 15 listopada 2023 r.,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu X BV – S.C.W. Douma i R. van Scharrenburg, doradcy podatkowi,

– w imieniu rządu niderlandzkiego – M.K. Bulterman i M.H.S. Gijzen, w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: niderlandzki.

– w imieniu rządu belgijskiego – S. Baeyens i J.-C. Halleux, w charakterze pełnomocników,

– w imieniu rządu hiszpańskiego – L. Aguilera Ruiz, w charakterze pełnomocnika,

– w imieniu Komisji Europejskiej – W. Roels, w charakterze pełnomocnika,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 14 marca 2024 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 49, 56 i 63 TFUE.

2 Wniosek ten złożono w ramach sporu pomiędzy X BV, spółką prawa niderlandzkiego, a Staatssecretaris van Financiën (sekretarzem stanu ds. finansów, Niderlandy) (zwanym dalej „organem podatkowym”) w przedmiocie możliwości odliczenia odsetek zapłaconych z tytułu pożyczki wewnątrzgrupowej zaciągniętej w celu sfinansowania nabycia spółki niepowiązanej z grupą, której sprawa dotyczy.

Niderlandzkie ramy prawne

3 Artykuł 10a Wet op de vennootschapsbelasting 1969 (ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych z 1969 r.), w brzmieniu obowiązującym w 2007 r. (Stb. 2006, nr 631) (zwanej dalej „ustawą o podatku dochodowym od osób prawnych”), przewiduje:

„1. Przy ustalaniu zysku […] nie podlegają odliczeniu odsetki, w tym koszty i wyniki wymiany walut, jeżeli odnoszą się one do długów, które w ujęciu prawnym lub faktycznym podlegają zapłacie bezpośrednio lub pośrednio podmiotowi powiązanemu lub powiązanej osobie fizycznej, w zakresie, w jakim dług dotyczy bezpośrednio lub pośrednio, w ujęciu prawnym lub faktycznym, jednej z następujących czynności prawnych:

[…]

c) nabycia lub zwiększenia przez podatnika, podmiot z nim powiązany i podlegający podatkowi [dochodowemu od osób prawnych] lub przez osobę fizyczną powiązaną z tym podatnikiem i posiadającą rezydencję podatkową w Niderlandach udziału w podmiocie, który w następstwie tego nabycia lub [tego] zwiększenia staje się podmiotem powiązanym z tym podatnikiem.

[…]

3. Ustęp 1 nie ma zastosowania, jeżeli podatnik uwiarygodni, że:

a) pożyczka i związana z nią czynność prawna opierają się głównie na względach handlowych; lub

b) podatek od zysków lub od dochodu, który jest uzasadniony zgodnie z kryteriami niderlandzkimi, zostaje ostatecznie nałożony od odsetek na osobę, której odsetki te są pod względem prawnym lub faktycznym płacone bezpośrednio lub pośrednio i brak jest potrącenia strat lub innego rodzaju wierzytelności z lat poprzedzających rok, w którym zaciągnięto dług, wskutek czego od odsetek nie jest należny jakikolwiek podatek wedle wskazanych kryteriów odpowiedniości, za wyjątkiem przypadku, w którym należy przyjąć, że dług został zaciągnięty w celu potrącenia strat lub innego rodzaju wierzytelności, które powstały w tym samym roku lub powstaną w krótkim terminie. Podatek od zysku jest uzasadniony zgodnie z przepisami niderlandzkimi, jeżeli skutkuje nałożeniem obciążenia według stawki co najmniej 10 % od podlegającego opodatkowaniu zysku ustalonego zgodnie z przepisami […]

4. Dla celów niniejszego artykułu […] za podmiot powiązany z podatnikiem uznaje się następujące podmioty:

a) podmiot, w którym podatnik posiada co najmniej jedną trzecią udziałów;

b) podmiot, który posiada co najmniej jedną trzecią udziałów w podatniku;

c) podmiot, w którym osoba trzecia posiada co najmniej jedną trzecią udziałów, o ile ta sama osoba trzecia posiada również co najmniej jedną trzecią udziałów w podatniku.

[…]”

Spór w postępowaniu głównym i pytania prejudycjalne

4 Spółka X należy do wielonarodowej grupy spółek. Jedynym udziałowcem spółki X jest A, spółka prawa belgijskiego, której udziały należały do B, innej spółki prawa belgijskiego, w okresie od 2000 r. do dnia 22 grudnia 2002 r. w wysokości 39 % jej kapitału, zaś począwszy od tej ostatniej daty – w wysokości 44,47 % tego kapitału. Pozostałe udziały spółki A były notowane na giełdzie papierów wartościowych w Brukseli (Belgia) i w związku z tym znajdowały się w obrocie publicznym.

5 Grupa tworzona przez spółki B i A obejmuje C, spółkę mającą siedzibę w Belgii. W latach 1999–2010 spółka C posiadała dla celów podatkowych status „centrum koordynacyjnego” w rozumieniu prawa belgijskiego. Z tego tytułu spółka C objęta była specjalnymi zasadami opodatkowania, zgodnie z którymi w szczególności jej zysk podlegający opodatkowaniu ustalano ryczałtowo i nie musiała odprowadzać zaliczki na podatek od dochodów kapitałowych od płaconych odsetek. W 2000 r. spółka A posiadała 53,05 % akcji lub udziałów w spółce C, a spółka B posiadała 46,95 % akcji lub udziałów w spółce C. W dniu 22 grudnia 2002 r. udziały spółek A i B osiągnęły wartość, odpowiednio: 64,3 % i 27,8 % akcji lub udziałów w spółce C, a pozostałe 7,9 % było w posiadaniu osób trzecich.

6 W 2000 r. spółka X nabyła od osób trzecich 72 % udziałów w F, spółce prawa niderlandzkiego, zaś spółka A nabyła od osób trzecich pozostałe 28 % tych udziałów. Spółka X sfinansowała nabycie tychże udziałów pożyczkami zaciągniętymi u spółki C, która wykorzystała w tym celu środki własne otrzymane dzięki zastrzykowi kapitałowemu od spółki A.

7 Na mocy skierowanej do spółki X decyzji określającej wysokość zobowiązania podatkowego za rok podatkowy 2007 z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych organ podatkowy odmówił odliczenia odsetek zapłaconych przez tę spółkę na rzecz spółki C. Spółka X zaskarżyła tę decyzję odmowną najpierw do rechtbank Gelderland (sądu rejonowego w Gelderland, Niderlandy), a następnie do Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden (okręgowego sądu apelacyjnego w Arnhem-Leeuwarden, Niderlandy). Na mocy orzeczenia z dnia 20 października 2020 r. ten ostatni sąd orzekł w szczególności, że art. 49, 56 i 63 TFUE nie stoją na przeszkodzie ograniczeniu odliczania odsetek, przewidzianemu w art. 10a ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, który stanowi, że nie podlegają odliczeniu odsetki odnoszące się do długów zaciągniętych u podmiotu powiązanego w zakresie, w jakim te długi dotyczą nabycia lub zwiększenia udziałów w podmiocie, który w następstwie tego nabycia lub zwiększenia staje się podmiotem powiązanym z podatnikiem, chyba że ten ostatni udowodni, że został spełniony jeden z dwóch warunków, o których mowa w tymże art. 10a ust. 3.

8 Spółka X wniosła skargę kasacyjną od tego orzeczenia do Hoge Raad der Nederlanden (sądu najwyższego Niderlandów), który jest sądem odsyłającym. Sąd ten uważa, że rozpatrywane w postępowaniu głównym przepisy krajowe mogą stawiać sytuacje transgraniczne w mniej korzystnym położeniu. Powiązany z podatnikiem podmiot będący rezydentem co do zasady spełnia bowiem warunek przewidziany w art. 10a ust. 3 lit. b) ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, podczas gdy powiązany z tym podatnikiem podmiot niebędący rezydentem w rzeczywistości spełnia ten wymóg rzadziej, a odliczenie odsetek związanych z pożyczką zaciągniętą u tego ostatniego podmiotu jest możliwe wyłącznie, gdy spełniono warunek przewidziany w art. 10a ust. 3 lit. a) tej ustawy.

9 Takie ograniczenie – zdaniem sądu odsyłającego – jest jednak uzasadnione koniecznością zwalczania oszustw podatkowych i unikania opodatkowania, ponieważ celem szczególnym rozpatrywanych w postępowaniu głównym przepisów jest zapobieganie zachowaniu dwóch lub większej liczby podmiotów powiązanych, polegającemu na tworzeniu czysto sztucznych konstrukcji, które nie odzwierciedlają rzeczywistości ekonomicznej, w celu uniknięcia podatku należnego zwykle z tytułu zysków generowanych przez działalność prowadzoną na terytorium krajowym za pomocą sztucznie generowanych odsetek, a mianowicie należnych z tytułu wynikającego z pożyczki długu zaciągniętego w sposób arbitralny i bez uzasadnienia handlowego.

10 Sąd ten wyjaśnia, że wynikające z pożyczki długi są zaciągane w sposób arbitralny i bez uzasadnienia handlowego w szczególności w przypadku, gdy w ramach grupy podmiotów powiązanych sposób finansowania transakcji, która sama w sobie jest handlowo uzasadniona, jest podyktowany względami podatkowymi w takim stopniu, że obejmuje ona czynności prawne, które nie są konieczne do osiągnięcia uzasadnionych handlowo celów i które nie zostałyby dokonane bez tych względów podatkowych, nawet jeżeli odsetki od takich długów są identyczne z tymi, które zostałyby uzgodnione między niezależnymi przedsiębiorstwami. Rozpatrywane w postępowaniu głównym przepisy dotyczą zatem erozji podstawy opodatkowania nie z powodu zbyt wysokich odsetek, lecz z powodu odsetek sztucznie generowanych.

11 Sąd odsyłający uważa, że całkowita odmowa odliczenia sztucznie wygenerowanych w ten sposób odsetek jest proporcjonalna do celu polegającego na zwalczaniu oszustw podatkowych i unikania opodatkowania, ponieważ, po pierwsze, jest ona ograniczona do sytuacji, w których zaciągnięcie pożyczki w ramach grupy spółek powiązanych jest podyktowane względami podatkowymi, w takim stopniu, że pożyczka ta nie jest konieczna do osiągnięcia uzasadnionych handlowo celów i że pożyczka ta nie zostałaby zaciągnięta między podmiotami, między którymi nie ma

szczególnego powiązania, a po drugie, warunki, które muszą zostać spełnione w celu przedstawienia dowodu i dokonania odliczenia odsetek nie są tak rygorystyczne, aby uczynić to odliczenie rzeczywiście nieskutecznym.

12 Sąd ten zastanawia się jednak, czy dokonana przez niego analiza pozostaje zasadna w szczególności w świetle wyroku z dnia 20 stycznia 2021 r., Lexel (C-484/19, EU:C:2021:34, pkt 51 i 56). Po pierwsze, zmierza on do ustalenia, czy z wyroku tego można wywnioskować, że transakcje zawierane w warunkach pełnej konkurencji nie stanowią z tego tylko powodu czysto sztucznych konstrukcji. W pkt 56 tego wyroku Trybunał orzekł bowiem w istocie, że rozpatrywane w tej sprawie przepisy krajowe mogą obejmować swym zakresem stosowania transakcje zawierane w warunkach pełnej konkurencji, a zatem transakcje niebędące czysto sztucznymi lub fikcyjnymi konstrukcjami tworzonymi w celu unikania podatków, które zwykle są należne od zysków z działalności wykonywanej na terytorium krajowym. Po drugie, zmierza on do ustalenia, czy należy uwzględniać okoliczność, że w odróżnieniu od przepisów rozpatrywanych w sprawie, w której zapadł ów wyrok, przepisy będące przedmiotem postępowania głównego w niniejszej sprawie dotyczą nie tylko wewnątrzgrupowego przenoszenia udziałów, lecz również nabycia podmiotu zewnętrznego, który w następstwie tego nabycia staje się podmiotem powiązanym z grupą.

13 W tych okolicznościach Hoge Raad der Nederlanden (sąd najwyższy Niderlandów) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału Sprawiedliwości z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy art. 49, 56 lub 63 TFUE należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, zgodnie z którym odsetki od długu zaciągniętego przez podatnika u podmiotu z nim powiązanego w związku z nabyciem lub zwiększeniem udziałów w innym podmiocie, który wskutek takiego nabycia lub zwiększenia staje się podmiotem powiązanym, nie podlegają odliczeniu przy ustalaniu zysku podatnika, ponieważ dług taki należy uznać za czysto sztuczną konstrukcję (lub jej część), bez względu na to, czy – jeśli rozpatrywać go osobno – został zaciągnięty w warunkach pełnej konkurencji?

2) W razie udzielenia odpowiedzi przeczącej na pytanie pierwsze: czy art. 49, 56 lub 63 TFUE należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, zgodnie z którym przy ustalaniu zysku podatnika całkowicie odmawia się mu prawa do odliczenia odsetek od stanowiącego czysto sztuczną konstrukcję (lub jej część) długu zaciągniętego u podmiotu z nim powiązanego w związku z nabyciem lub zwiększeniem udziałów w innym podmiocie, który wskutek takiego nabycia lub zwiększenia staje się podmiotem powiązanym, nawet jeśli odsetki te – jeśli rozpatrywać je osobno – nie przewyższają kwoty, jaka zostałaby ustalona w przypadku transakcji pomiędzy niezależnymi przedsiębiorstwami?

3) Czy dla odpowiedzi na pytanie pierwsze lub drugie znaczenie ma to, że przedmiotowe nabycie lub zwiększenie udziałów dotyczy a) podmiotu, który jeszcze przed nabyciem lub zwiększeniem udziałów był już podmiotem powiązanym z podatnikiem, czy też b) podmiotu, który dopiero wskutek takiego nabycia lub zwiększenia udziałów stał się podmiotem powiązanym z podatnikiem?”

W przedmiocie wniosku o otwarcie ustnego etapu postępowania na nowo

14 Pismem złożonym w sekretariacie Trybunału w dniu 10 kwietnia 2024 r., po przedstawieniu opinii rzecznika generalnego, spółka X wniosła – na podstawie art. 83 regulaminu postępowania przed Trybunałem – o otwarcie ustnego etapu postępowania na nowo.

15 Na poparcie tego wniosku spółka X podnosi zasadniczo, że apelując do Trybunału o ponowne przemyślenie stanowiska, które zajął on w wyroku z dnia 20 stycznia 2021 r., Lexel (C-484/19, EU:C:2021:34), rzecznik generalny opiera się w pkt 71 swojej opinii na argumencie, który nie był przedmiotem dyskusji między stronami. W konsekwencji spółka X pragnie przedstawić argumenty dotyczące poszanowania zasady pewności prawa, uważając, że gdyby Trybunał przyjął stanowisko przedstawione przez rzecznika generalnego, konieczne byłoby ustanowienia okresu przejściowego oraz że przyjęcie tego stanowiska wywołałoby w odniesieniu do spółki X potencjalnie dyskryminujące skutki, ponieważ ma ona siedzibę w Niderlandach, nie zaś w Szwecji. Spółka X pragnie również poruszyć kwestię wpływu wspomnianego podejścia na orzecznictwo Trybunału Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA).

16 W tym względzie należy przypomnieć, że – na podstawie art. 252 akapit drugi TFUE – rzecznik generalny przedstawia publicznie, przy zachowaniu całkowitej bezstronności i niezależności, uzasadnione opinie w sprawach, które zgodnie ze statutem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wymagają jego zaangażowania. Trybunał nie jest związany ani tą opinią, ani uzasadnieniem, w oparciu o które rzecznik generalny dochodzi do zawartych w opinii wniosków (wyrok z dnia 21 grudnia 2023 r., Chief Appeals Officer i in., C-488/21, EU:C:2023:1013, pkt 34 i przytoczone tam orzecznictwo).

17 Ponadto okoliczność, że zainteresowany, o którym mowa w art. 23 statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, nie zgadza się z opinią rzecznika generalnego bez względu na to, jakie kwestie poruszono w jego opinii, nie może sama w sobie stanowić powodu uzasadniającego otwarcie ustnego etapu postępowania na nowo (wyrok z dnia 21 grudnia 2023 r., Chief Appeals Officer i in., C-488/21, EU:C:2023:1013, pkt 35 i przytoczone tam orzecznictwo).

18 Prawdą jest, że – zgodnie z art. 83 regulaminu postępowania – Trybunał może w każdej chwili, po zapoznaniu się ze stanowiskiem rzecznika generalnego, postanowić o otwarciu ustnego etapu postępowania na nowo, w szczególności jeśli uzna, że okoliczności zawisłej przed nim sprawy nie są wystarczająco wyjaśnione, lub jeśli po zamknięciu ustnego etapu postępowania strona przedstawiła nowy fakt mogący mieć decydujące znaczenie dla rozstrzygnięcia Trybunału, lub też jeśli sprawa ma zostać rozstrzygnięta na podstawie argumentu, który nie był przedmiotem dyskusji między stronami lub podmiotami określonymi w art. 23 statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (wyrok z dnia 21 grudnia 2023 r., Chief Appeals Officer i in., C-488/21, EU:C:2023:1013, pkt 36).

19 Jednakże niniejszej sprawie tak nie jest. Należy bowiem zauważyć, po pierwsze, że kwestia zakresu wyroku z dnia 20 stycznia 2021 r., Lexel (C-484/19, EU:C:2021:34), była przedmiotem dyskusji podczas etapów postępowania pisemnego i ustnego. Po drugie, wniosek o otwarcie ustnego etapu postępowania na nowo nie zawiera żadnego nowego faktu mogącego mieć decydujące znaczenie dla rozstrzygnięcia, które Trybunał ma wydać w tej sprawie.

20 W tych okolicznościach Trybunał, po zapoznaniu się ze stanowiskiem rzecznika generalnego, uznaje, że okoliczności zawisłej przed nim sprawy są wystarczająco wyjaśnione przez różne argumenty, które były przedmiotem dyskusji i że w konsekwencji nie ma potrzeby zarządzenia otwarcia ustnego etapu postępowania na nowo.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

21 Poprzez swoje trzy pytania, które należy rozpatrzyć łącznie, sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy art. 49, 56 i 63 TFUE należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym, na mocy których przy ustalaniu zysku podatnika całkowicie odmawia się mu prawa do odliczenia odsetek zapłaconych z tytułu wynikającego z pożyczki długu zaciągniętego u podmiotu z nim powiązanego w związku z nabyciem lub zwiększeniem udziałów w innym podmiocie, który w następstwie tego nabycia lub zwiększenia staje się podmiotem powiązanym z tym podatnikiem, w przypadku, gdy ów dług jest uznawany za stanowiący czysto sztuczną konstrukcję (lub jej część) i to nawet w sytuacji, gdy wspomniany dług został zaciągnięty w warunkach pełnej konkurencji i gdy odsetki te nie przewyższają kwoty, jaka zostałaby ustalona w przypadku transakcji pomiędzy niezależnymi przedsiębiorstwami.

22 Na wstępie należy zauważyć, że spór w postępowaniu głównym dotyczy decyzji określającej wysokość zobowiązania podatkowego za rok podatkowy 2007, wobec czego traktat WE ma do niej zastosowanie ratione temporis. W związku z tym, ponieważ wykładnia postanowień traktatu FUE dotyczących swobody przedsiębiorczości, swobodnego świadczenia usług i swobodnego przepływu kapitału ma w każdym razie zastosowanie również do odpowiednich postanowień traktatu WE, należy odnieść się do art. 49, 56 i 63 TFUE, do których odwołał się sąd odsyłający.

W przedmiocie mającej zastosowanie swobody podstawowej

23 Z utrwalonego orzecznictwa wynika, że w celu ustalenia, czy przepisy krajowe wchodzą w zakres tej lub innej swobody podstawowej gwarantowanej przez traktat FUE, należy wziąć pod uwagę przedmiot rozpatrywanych przepisów (wyrok z dnia 16 lutego 2023 r., Gallaher, C-707/20, EU:C:2023:101, pkt 55 i przytoczone tam orzecznictwo).

24 Otóż, przepisy krajowe, które mają zastosowanie jedynie do udziałów pozwalających na wywieranie niewątpliwego wpływu na decyzje spółki i na określanie jej działalności, wchodzą w zakres zastosowania art. 49 TFUE (wyrok z dnia 16 lutego 2023 r., Gallaher, C-707/20, EU:C:2023:101, pkt 56 i przytoczone tam orzecznictwo).

25 Ponadto z orzecznictwa Trybunału wynika, że w zakresie, w jakim uregulowanie krajowe dotyczy jedynie stosunków w ramach grupy spółek, wpływa ono w głównej mierze na swobodę przedsiębiorczości (wyrok z dnia 16 lutego 2023 r., Gallaher, C-707/20, EU:C:2023:101, pkt 58 i przytoczone tam orzecznictwo).

26 W rozpatrywanej sprawie będące przedmiotem postępowania głównego przepisy krajowe dotyczą traktowania podatkowego odsetek zapłaconych z tytułu wynikających z pożyczki długów, zaciągniętych przez podatnika u powiązanych z tym podatnikiem podmiotu lub osoby fizycznej, w zakresie, w jakim te długi wiążą się z nabyciem lub zwiększeniem udziałów w innym podmiocie, który w następstwie tego nabycia lub zwiększenia również staje się podmiotem powiązanym z tym podatnikiem.

27 Zgodnie z art. 10a ust. 4 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych podmioty są powiązane, gdy jeden z nich posiada bezpośrednio lub pośrednio 33,3 % udziałów w drugim lub jeżeli podmiot trzeci posiada bezpośrednio lub pośrednio 33,3 % udziałów w obu podmiotach.

28 Zgodnie z orzecznictwem Trybunału, taki udział procentowy może zapewnić spółce uczestniczącej rzeczywisty wpływ na decyzje spółki, z którą jest ona powiązana (zob. podobnie wyrok z dnia 31 maja 2018 r., Hornbach-Baumarkt, C-382/16, EU:C:2018:366, pkt 29).

29 W konsekwencji, ponieważ przedmiotem rozpatrywanych w postępowaniu głównym przepisów jest traktowanie podatkowe odsetek zapłaconych z tytułu długów w ramach grupy spółek, między podmiotami mogącymi bezpośrednio lub pośrednio wywierać na siebie rzeczywisty wpływ, przepisy te wchodzą w zakres zastosowania swobody przedsiębiorczości.

30 Przy założeniu, że rozpatrywany w postępowaniu głównym system podatkowy wywołuje skutki ograniczające swobodne świadczenie usług lub swobodny przepływ kapitału, to takie skutki są nieuniknioną konsekwencją ewentualnego ograniczenia swobody przedsiębiorczości i nie uzasadniają one odrębnej analizy pytań prejudycjalnych w świetle art. 56 i 63 TFUE (zob. analogicznie wyrok z dnia 17 marca 2022 r., AllianzGI-Fonds AEVN, C-545/19, EU:C:2022:193, pkt 34 i przytoczone tam orzecznictwo).

31 Odpowiedzi na pytania prejudycjalne należy zatem udzielić w świetle art. 49 TFUE.

32 W tym względzie należy przypomnieć, że artykuł ten nakazuje zniesienie ograniczeń w swobodzie podejmowania przez obywateli jednego z państw członkowskich działalności gospodarczej na terytorium innego państwa członkowskiego. Swoboda ta obejmuje przysługujące spółkom utworzonym zgodnie z przepisami państwa członkowskiego i mającym statutową siedzibę, zarząd lub główny zakład na terytorium Unii Europejskiej prawo wykonywania działalności w innych państwach członkowskich za pośrednictwem spółki zależnej, oddziału lub agencji (wyrok z dnia 20 stycznia 2021 r., Lexel, C-484/19, EU:C:2021:34, pkt 33 i przytoczone tam orzecznictwo).

33 Wynikające z przepisów państwa członkowskiego odmienne traktowanie na niekorzyść spółek korzystających ze swobody przedsiębiorczości jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy dotyczy sytuacji, które nie są obiektywnie porównywalne, lub gdy jest ono uzasadnione nadrzędnym względem interesu ogólnego i proporcjonalne do niego, co oznacza, że musi być odpowiednie do zagwarantowania w sposób spójny i konsekwentny realizacji zamierzonego celu i nie wykraczać poza to, co jest niezbędne do jego osiągnięcia [zob. podobnie wyroki: z dnia 7 września 2022 r., Cilevičs i in., C-391/20, EU:C:2022:638, pkt 65 i przytoczone tam orzecznictwo oraz z dnia 22 września 2022 r., W (Możliwość odliczenia ostatecznych strat stałego zakładu niebędącego rezydentem), C-538/20, EU:C:2022:717, pkt 18 i przytoczone tam orzecznictwo].

W przedmiocie istnienia odmiennego traktowania

34 Należy zauważyć, że w zakresie, w jakim mająca siedzibę w państwie członkowskim spółka dominująca prowadzi działalność w innym państwie członkowskim za pośrednictwem spółki zależnej, jakiekolwiek ograniczenie swobody przedsiębiorczości tej spółki zależnej może mieć wpływ na swobodę przedsiębiorczości spółki dominującej (zob. podobnie wyrok z dnia 3 marca 2020 r., Vodafone Magyarország, C-75/18, EU:C:2020:139, pkt 41).

35 Ponadto, w przypadku dotyczącym grupy spółek i odmowy przyznania przez organ podatkowy państwa członkowskiego mającej siedzibę w tym państwie członkowskim spółce, której spółka dominująca ma siedzibę w innym państwie członkowskim, prawa odliczenia pewnych kosztów z tytułu odsetek zapłaconych innej spółce należącej do tej samej grupy, mającej siedzibę w tym innym państwie członkowskim, podczas gdy takie odliczenie byłoby możliwe, gdyby spółka będąca beneficjentem tych odsetek miała siedzibę w pierwszym państwie członkowskim, Trybunał orzekł, że takie odmienne traktowanie miało negatywny wpływ na swobodę przedsiębiorczości (zob. podobnie wyrok z dnia 20 stycznia 2021 r., Lexel, C-484/19, EU:C:2021:34, pkt 40 i 41).

36 Należy zatem zbadać, czy rozpatrywane w postępowaniu głównym przepisy prowadzą do odmiennego traktowania mającego negatywny wpływ na swobodę przedsiębiorczości.

37 Należy przypomnieć, że w tym względzie zabronione są nie tylko jawna dyskryminacja ze względu na siedzibę spółek, ale również wszelkie ukryte formy dyskryminacji, które poprzez stosowanie innych kryteriów odróżniających wywołują de facto ten sam skutek (wyrok z dnia 3 marca 2020 r., Tesco-Global Áruházak, C-323/18, EU:C:2020:140, pkt 62 i przytoczone tam orzecznictwo).

38 W szczególności system podatkowy, w którym przewidziano kryterium odróżniające, pozornie obiektywne, lecz stawiające w większości przypadków w gorszej sytuacji – z uwagi na ich cechy – mające siedzibę w innych państwach członkowskich spółki znajdujące się w sytuacji porównywalnej do tej, w której znajdują się spółki mające siedzibę w państwie członkowskim opodatkowania, stanowi zakazaną przez art. 49 i 54 TFUE dyskryminację pośrednią ze względu na siedzibę tych spółek (zob. podobnie wyrok z dnia 21 grudnia 2023 r., Cofidis, C-340/22, EU:C:2023:1019, pkt 42 i przytoczone tam orzecznictwo).

39 W rozpatrywanym przypadku należy zauważyć, że art. 10a ust. 1 lit. c) ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, który przewiduje odmowę odliczenia odsetek zapłaconych z tytułu wynikających z pożyczki długów zaciągniętych u podmiotu powiązanego w okolicznościach, o których mowa w tym przepisie, nie dokonuje żadnego rozróżnienia w zależności od tego, czy dana grupa spółek jest transgraniczna, czy też nie (zob. analogicznie wyrok z dnia 22 lutego 2018 r., X i X, C-398/16 i C-399/16, EU:C:2018:110, pkt 35).

40 Artykuł 10a ust. 3 lit. a) i b) tej ustawy, który określa warunki, na jakich takie odliczenie jest jednak możliwe, ma również zastosowanie, bez rozróżnienia, do sytuacji krajowych i transgranicznych.

41 Sąd krajowy uważa jednak, jak wskazano w pkt 8 niniejszego wyroku, że art. 10a ust. 3 lit. b) ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, który wymaga wykazania, po pierwsze, że podatek jest ostatecznie nałożony od spornych odsetek, a po drugie, że podatek ten – zgodnie z kryteriami prawa niderlandzkiego – jest uzasadniony, to znaczy, że skutkuje nałożeniem obciążenia w wysokości co najmniej 10 % od podlegającego opodatkowaniu zysku ustalonego zgodnie z tymi kryteriami, skutkuje jednak postawieniem sytuacji transgranicznych w mniej korzystnym położeniu.

42 Do sądu odsyłającego, do którego wyłącznej kompetencji należy ocena okoliczności faktycznych zawisłego przed nim sporu oraz dokonanie wykładni właściwych przepisów krajowych, będzie należało ustalenie, czy opodatkowanie stawką niższą niż 10 % ustalonego zgodnie z tymi kryteriami zysku podlegającego opodatkowaniu, może mieć zastosowanie do będących beneficjentami odsetek podmiotów powiązanych mających siedzibę w Niderlandach.

43 Gdyby tak nie było lub gdyby takie opodatkowanie, choć teoretycznie możliwe, nie było stosowane w praktyce, należy stwierdzić, że art. 10a ust. 3 lit. b) ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, przewidując pozornie obiektywny warunek, ustanawia warunek, który zostanie w rzeczywistości spełniony w przypadku spółki z siedzibą w Niderlandach dokonującej zapłaty odsetek na rzecz mającego siedzibę w tym państwie członkowskim podmiotu powiązanego. Wynikałoby z tego również, że wyłącznie spółki mające siedzibę w Niderlandach, które dokonują zapłaty odsetek na rzecz podmiotu powiązanego mającego siedzibę w innym państwie członkowskim, mogą znaleźć się w sytuacji, w której warunek ten nie jest spełniony, jeżeli to ostatnie państwo członkowskie, podobnie jak Królestwo Belgii w rozpatrywanej sprawie, nalicza temu podmiotowi niższy podatek.

44 W konsekwencji, gdyby opodatkowanie stawką niższą niż 10 % nie było praktykowane w ramach niderlandzkiego systemu podatkowego, nieuchronną i nieprzypadkową konsekwencją (zob. a contrario wyrok z dnia 3 marca 2020 r., Tesco-Global Áruházak, C-323/18, EU:C:2020:140, pkt 72) warunku takiego jak ten przewidziany w art. 10a ust. 3 lit. b) ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych byłoby to, że dotyczyłby on wyłącznie sytuacji transgranicznych.

45 W ten sposób niekorzystne traktowanie spółki będącej spółką zależną spółki dominującej mającej siedzibę w innym państwie członkowskim ze względu na miejsce siedziby podmiotu powiązanego, będącego beneficjentem odsetek zapłaconych przez tę spółkę zależną, może zniechęcać tę spółkę dominującą do wykonywania działalności w Niderlandach za pośrednictwem wspomnianej spółki zależnej, przy jednoczesnym utrzymywaniu tego podmiotu powiązanego w tym innym państwie członkowskim, w którym podlega on korzystnemu systemowi podatkowemu. Jak zasadniczo wskazał rzecznik generalny w pkt 44 swojej opinii, takie niekorzystne traktowanie może również zniechęcić mającą siedzibę w Niderlandach spółkę dominującą do korzystania ze swobody przedsiębiorczości poprzez utworzenie podmiotu powiązanego w innym państwie członkowskim, w którym podlega on korzystnemu systemowi podatkowemu.

46 W świetle wszystkich powyższych rozważań należy stwierdzić, że rozpatrywane w postępowaniu głównym przepisy, chociaż stosowane bez rozróżnienia, prowadzą do odmiennego traktowania mogącego wpływać na korzystanie ze swobody przedsiębiorczości.

47 Należy zatem zbadać, zgodnie z orzecznictwem przytoczonym w pkt 33 niniejszego wyroku, czy to odmienne traktowanie dotyczy sytuacji, które nie są obiektywnie porównywalne.

W przedmiocie porównywalności sytuacji

48 Z orzecznictwa Trybunału wynika, po pierwsze, że istnienie porównywalnego charakteru sytuacji transgranicznej i sytuacji wewnętrznej lub jego brak należy badać z uwzględnieniem celu realizowanego przez dane przepisy krajowe, a także przedmiotu i treści tych przepisów, a po drugie, że przy ocenie, czy wynikająca ze wspomnianych przepisów prawnych różnica w traktowaniu odzwierciedla obiektywnie istniejącą różnicę sytuacji, należy brać pod uwagę tylko ustanowione w tych przepisach właściwe kryteria rozróżniające (wyrok z dnia 27 kwietnia 2023 r., L Fund, C-537/20, EU:C:2023:339, pkt 54 i przytoczone tam orzecznictwo).

49 Otóż, jak wskazano w pkt 29 niniejszego wyroku, przedmiotem rozpatrywanych w postępowaniu głównym przepisów krajowych jest traktowanie podatkowe odsetek zapłaconych z tytułu długów w ramach grupy spółek między podmiotami mogącymi bezpośrednio lub pośrednio wywierać na

siebie rzeczywisty wpływ. Celem tych przepisów jest przyznanie możliwości odliczenia, w ramach ustalania zysku, odsetek z tytułu długu wobec podmiotu powiązanego wyłącznie wówczas, gdy odsetki te nie są generowane sztucznie.

50 Tymczasem należy zauważyć, że co się tyczy korzyści podatkowej takiej jak możliwość odliczenia, w ramach ustalania zysku, odsetek z tytułu długu wobec podmiotu powiązanego, podatnik nie znajduje się w odmiennej sytuacji zależnie od tego, czy beneficjent tych odsetek ma siedzibę w tym samym czy też w innym państwie członkowskim, w którym to państwie podlega mniej lub bardziej korzystnemu systemowi podatkowemu (zob. analogicznie wyrok z dnia 5 lipca 2012 r., SIAT, C-318/10, EU:C:2012:415, pkt 31). We wszystkich tych przypadkach pożyczka, z tytułu której płacone są odsetki, jak również powiązana z nią czynność prawna, mogą opierać się na względach handlowych.

51 W tych okolicznościach i bez uszczerbku dla badania, czy rozpatrywane w postępowaniu głównym przepisy są ewentualnie uzasadnione nadrzędnym względem interesu ogólnego, należy stwierdzić, że spółka nie znajduje się w odmiennej sytuacji wyłącznie z tego powodu, że podmiot powiązany, będący beneficjentem danych odsetek, ma siedzibę w innym państwie członkowskim, w którym odsetki te podlegają stawce nieprzekraczającej 10 % podlegającego opodatkowaniu zysku ustalonego zgodnie z kryteriami prawa niderlandzkiego.

52 Ponadto Trybunał orzekł, że sytuacja, w której spółka z siedzibą w danym państwie członkowskim wypłaca odsetki z tytułu pożyczki zaciągniętej od należącej do tej samej grupy spółki z siedzibą w innym państwie członkowskim, nie różni się w zakresie zapłaty tych odsetek od sytuacji, w której beneficjentem wspomnianych odsetek jest należąca do tej grupy spółka z siedzibą w tym samym państwie członkowskim (wyrok z dnia 20 stycznia 2021 r., Lexel, C-484/19, EU:C:2021:34, pkt 44).

W przedmiocie uzasadnienia

53 Należy zbadać, w świetle orzecznictwa przytoczonego w pkt 32 niniejszego wyroku, czy rozpatrywana w postępowaniu głównym różnica w traktowaniu może być uzasadniona nadrzędnym względem interesem ogólnego i czy jest ona proporcjonalna do tego celu.

W przedmiocie istnienia nadrzędnego względu interesu ogólnego

54 Sąd odsyłający, rządy, które przedstawiły uwagi, oraz Komisja Europejska podnoszą, że ograniczenie wynikające z rozpatrywanych w postępowaniu głównym przepisów jest uzasadnione koniecznością zapobiegania oszustwom podatkowym i unikaniu opodatkowania. W szczególności sąd odsyłający wyjaśnia, jak wskazano w pkt 9 niniejszego wyroku, że przepisy te mają na celu zapobieganie erozji podstawy opodatkowania w Niderlandach poprzez sztucznie generowane odsetki, to znaczy odsetki należne z tytułu wynikającego z pożyczki długu zaciągniętego w sposób arbitralny i bez uzasadnienia handlowego, w szczególności w przypadku, gdy w ramach grupy podmiotów powiązanych, sposób finansowania uzasadnionej handlowo transakcji jest podyktowany względami podatkowymi w takim stopniu, że obejmuje ona czynności prawne, które nie są konieczne do osiągnięcia uzasadnionych handlowo celów i które bez tych względów podatkowych nie zostałyby dokonane.

55 W tym względzie Trybunał orzekł, że zwalczanie unikania opodatkowania i oszustw podatkowych stanowi nadrzędny wzgląd interesu ogólnego mogący uzasadniać ograniczenie jednej ze swobód przepływu gwarantowanych traktatem FUE (zob. podobnie wyroki: z dnia 5 lipca 2012 r., SIAT, C-318/10, EU:C:2012:415, pkt 36 i z dnia 7 września 2017 r., Eqiom i Enka, C-6/16, EU:C:2017:641, pkt 63).

56 Środek krajowy ograniczający swobodę przedsiębiorczości może też być usprawiedliwiony, jeżeli dotyczy on zwalczania czysto sztucznych struktur, których celem jest uniknięcie stosowania przepisów danego państwa członkowskiego (wyrok z dnia 1 kwietnia 2014 r., Felixstowe Dock and Railway Company i in., C-80/12, EU:C:2014:200, pkt 31).

57 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, aby ograniczenie swobody przedsiębiorczości przewidzianej w art. 49 TFUE mogło być uzasadnione względami, o których mowa w pkt 55 i 56 niniejszego wyroku, swoistym celem takiego ograniczenia powinno być zapobieganie praktykom polegającym na tworzeniu czysto sztucznych konstrukcji, w oderwaniu od przyczyn ekonomicznych, w celu unikania podatków, które zwykle są należne od zysków z działalności wykonywanej na terytorium krajowym [zob. w szczególności wyroki: z dnia 12 września 2006 r., Cadbury Schweppes i Cadbury Schweppes Overseas, C-196/04, EU:C:2006:544, pkt 51 i 55, z dnia 13 marca 2007 r., Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation, C-524/04, EU:C:2007:161, pkt 72 i 74, z dnia 26 lutego 2019 r., X (Spółki pośrednie z siedzibą w państwach trzecich), C-135/17, EU:C:2019:136, pkt 73 i z dnia 20 stycznia 2021 r., Lexel, C-484/19, EU:C:2021:34, pkt 49).

58 Trybunał wyjaśnił również, że zasada zakazująca praktyk stanowiących nadużycie prawa znajduje zastosowanie w dziedzinie podatków, gdy uzyskanie korzyści podatkowej stanowi zasadniczy cel danych transakcji (wyrok z dnia 26 lutego 2019 r., N Luxembourg 1 i in., C-115/16, C-118/16, C-119/16 i C-299/16, EU:C:2019:134, pkt 107 i przytoczone tam orzecznictwo).

59 Chociaż bowiem poszukiwanie przez podatnika jak najkorzystniejszego dla niego systemu podatkowego nie może, samo w sobie, uzasadniać ogólnego domniemania popełnienia oszustwa lub nadużycia finansowego, podatnik ten nie może jednak korzystać z prawa lub korzyści wynikających z prawa Unii, gdy dana transakcja jest całkowicie sztuczna pod względem ekonomicznym i ma na celu uniknięcie stosowania przepisów danego państwa członkowskiego (wyrok z dnia 26 lutego 2019 r., N Luxembourg 1 i in., C-115/16, C-118/16, C-119/16 i C-299/16, EU:C:2019:134, pkt 109 i przytoczone tam orzecznictwo).

60 W tym względzie należy zauważyć, że Trybunał uznał – w sprawach, w których zapadł wyrok z dnia 22 lutego 2018 r., X i X (C-398/16 i C-399/16, EU:C:2018:110, pkt 46 i 48), w których rozpatrywano art. 10a ust. 2 lit. b) ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, w brzmieniu obowiązującym w 2004 r., który zasadniczo odpowiada art. 10a ust. 3 lit. b) ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, jak to potwierdził sąd odsyłający w sprawie w postępowaniu głównym – że celem tego przepisu jest niezaprzeczalnie zwalczanie unikania opodatkowania i oszustw podatkowych, i że zmierza on do zapobieżenia przedstawianiu kapitału własnego grupy w sposób sztuczny jako będącego kapitałem pożyczonym przez podmiot niderlandzki od tej grupy oraz że odsetki z tytułu tej pożyczki mogą zostać odliczone od dochodu podlegającego opodatkowaniu w Niderlandach.

61 Okoliczność, że rozpatrywane w postępowaniu głównym przepisy dotyczą nie tylko sytuacji, w których podatnik zaciąga u podmiotu powiązanego dług wynikający z pożyczki w celu sfinansowania nabycia lub zwiększenia udziałów w podmiocie, który był już powiązany z tym

podatnikiem, podobnie do przedmiotu sporu w sprawach, w których zapadł wyrok z dnia 22 lutego 2018 r., X i X (C-398/16 i C-399/16, EU:C:2018:110), ale także sytuacji, w których – jak w rozpatrywanej sprawie – podmiot staje się podmiotem powiązanym z tym samym podatnikiem dopiero w następstwie tego nabycia lub zwiększenia, nie podważa tej oceny. We wszystkich tych przypadkach – jak zauważył rzecznik generalny w pkt 58 swojej opinii – celem tych przepisów jest bowiem zapobieganie sztucznemu charakterowi danych transakcji, który ma swoje źródło w przekierowaniu kapitału własnego i przekształceniu go w pożyczkę.

W przedmiocie proporcjonalności

62 Jak wynika z pkt 33 niniejszego wyroku należy również ocenić, czy rozpatrywane w postępowaniu głównym przepisy są odpowiednie do zagwarantowania w sposób spójny i konsekwentny realizacji zamierzonego celu.

63 W tym względzie należy przypomnieć, że – zgodnie z rozpatrywanymi w postępowaniu głównym przepisami – podatnik może odliczyć od podlegającego opodatkowaniu zysku odsetki zapłacone z tytułu wynikającego z pożyczki długu zaciągniętego u podmiotów powiązanych, związanego z nabyciem lub zwiększeniem udziałów w podmiocie, który staje się, w następstwie tego nabycia lub zwiększenia, podmiotem powiązanym, wyłącznie wówczas, gdy wykaże on, że spełnione są warunki określone w art. 10a ust. 3 lit. a) lub b) ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych.

64 Przepisy te są zatem odpowiednie do zagwarantowania realizacji zamierzonego celu i to w sposób spójny i konsekwentny, ponieważ umożliwiają zneutralizowanie skutków praktyk podejmowanych przez dwa podmioty powiązane lub większą ich liczbę, polegających na tworzeniu czysto sztucznych konstrukcji, w oderwaniu od przyczyn ekonomicznych, w celu unikania podatków, które zwykle są należne od zysków z działalności wykonywanej na terytorium krajowym, poprzez wykluczenie odliczenia sztucznie wygenerowanych odsetek lub przynajmniej poprzez zapewnienie, że odsetki te są opodatkowane według rozsądnej stawki w państwie członkowskim beneficjenta i że nie dochodzi do całkowitego uniknięcia opodatkowania zysków.

65 W konsekwencji należy zbadać, czy rozpatrywane w postępowaniu głównym ograniczenie nie wykracza poza to, co jest niezbędne do osiągnięcia tegoż celu.

66 W tym względzie, stwierdzenie istnienia takiej czysto sztucznej konstrukcji wymaga, oprócz elementu subiektywnego, polegającego na dążeniu do uzyskania korzyści podatkowej, aby z ogółu elementów obiektywnych wynikało, że mimo formalnego przestrzegania warunków przewidzianych przez prawo Unii, cel swobody przedsiębiorczości nie został osiągnięty (zob. podobnie wyrok z dnia 12 września 2006 r., Cadbury Schweppes i Cadbury Schweppes Overseas, C-196/04, EU:C:2006:544, pkt 64 i przytoczone tam orzecznictwo oraz analogicznie wyrok z dnia 26 lutego 2019 r., N Luxembourg 1 i in., C-115/16, C-118/16, C-119/16 i C-299/16, EU:C:2019:134, pkt 124 i przytoczone tam orzecznictwo).

67 Trybunał orzekł, że za niewykraczające poza to, co jest niezbędne do zapobiegania praktykom o charakterze nadużyć mogą być uznane przepisy krajowe, które są oparte na analizie elementów obiektywnych i możliwych do zweryfikowania w celu ustalenia, czy dana transakcja stanowi czysto sztuczną strukturę wyłącznie dla celów podatkowych i które, w każdym przypadku, gdy nie można wykluczyć istnienia takiej struktury, zapewniają danemu podatnikowi – nie nakładając na niego nadmiernych ograniczeń administracyjnych – możliwość przedstawienia dowodów dotyczących

ewentualnych względów handlowych, z powodu których transakcja ta została zawarta [zob. podobnie wyrok z dnia 26 lutego 2019 r., X (Spółki pośrednie z siedzibą w państwach trzecich), C-135/17, EU:C:2019:136, pkt 87 i przytoczone tam orzecznictwo].

68 Aby zbadać, czy dana transakcja ma na celu oszustwo i nadużycia, właściwe władze krajowe nie mogą ograniczyć się do stosowania wyłącznie wcześniej określonych kryteriów ogólnych, lecz muszą każdorazowo dokonać całościowej oceny danej transakcji. Ustanowienie środka podatkowego o zakresie ogólnym, który by automatycznie wykluczał niektóre kategorie podatników z możliwości uzyskania korzyści podatkowych, bez zobowiązania organów podatkowych do przedstawienia przynajmniej wskazówki na dowód lub poszlaki oszustwa podatkowego lub unikania opodatkowania, wykraczałoby poza to, co jest niezbędne do unikania oszustw i nadużyć (wyrok z dnia 7 września 2017 r., Eqiom i Enka, C-6/16, EU:C:2017:641, pkt 32 i przytoczone tam orzecznictwo).

69 W rozpatrywanej sprawie przepisy będące przedmiotem postępowania głównego ustanawiają domniemanie, zgodnie z którym odsetki zapłacone z tytułu wynikających z pożyczki długów, zaciągniętych zgodnie z kryteriami określonymi w art. 10a ust. 1 lit. c) ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, stanowią czysto sztuczne konstrukcje lub wchodzą ich w skład.

70 Kryteria te, a w szczególności okoliczność, że owe wynikające z pożyczki długi są należne podmiotowi powiązanemu i są związane z nabyciem lub zwiększeniem udziałów w podmiocie, który staje się, w następstwie tego nabycia lub zwiększenia, podmiotem powiązanym, stanowią poszlakę – w rozumieniu orzecznictwa przytoczonego w pkt 68 niniejszego wyroku – istnienia czysto sztucznej konstrukcji.

71 Możliwość obalenia przez podatnika tego domniemania, poprzez wykazanie, że zostały spełnione warunki określone w art. 10a ust. 3 lit. a) i b) ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, pozwala ograniczyć odmowę odliczenia odsetek z tytułu pożyczki wyłącznie do sytuacji, w których zaciągnięcie pożyczki w ramach grupy spółek powiązanych jest podyktowane względami podatkowymi w takim stopniu, że pożyczka ta nie jest konieczna do osiągnięcia uzasadnionych handlowo celów i że z pewnością nie zostałaby ona zawarta między podmiotami, których nie łączą szczególne stosunki.

72 W tym względzie z wyjaśnień sądu odsyłającego wynika, że warunek przewidziany w art. 10a ust. 3 lit. a) ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych odnosi się zarówno do przyczyny zaciągnięcia pożyczki i związanej z nią czynności prawnej, jak i do obiektywnych elementów charakteryzujących tę pożyczkę i tę czynność prawną, przy czym podatnik musi wykazać, że są one uzasadnione względami handlowymi i że mogły zostać zawarte między podmiotami, których nie łączą te szczególne powiązania. Wynika z tego, zdaniem owego sądu oraz jak wskazano w pkt 10 niniejszego wyroku, że zgodnie z jego orzecznictwem, wynikające z pożyczek długi, zaciągnięte w sposób arbitralny i bez uzasadnienia handlowego, stanowią czysto sztuczne konstrukcje, nawet jeśli odsetki z tytułu tych długów same w sobie są identyczne z odsetkami, które zostałyby ustalone w przypadku transakcji między niezależnymi przedsiębiorstwami.

73 Tymczasem, jak wynika z pkt 12 niniejszego wyroku, sąd odsyłający zastanawia się, czy z wyroku z dnia 20 stycznia 2021 r., Lexel (C-484/19, EU:C:2021:34), a w szczególności z jego pkt 56, można wywieść, że transakcje polegające na zaciągnięciu długu u podmiotu powiązanego z podatnikiem nie stanowią z definicji czysto sztucznych konstrukcji, jeżeli zostały zawarte w warunkach pełnej konkurencji.

74 W tym względzie należy przypomnieć, po pierwsze, że Trybunał orzekł, iż okoliczność, że spółka otrzymała pożyczkę od innej spółki na warunkach, które nie pokrywają się z warunkami, jakie spółki te ustaliłyby w warunkach pełnej konkurencji, stanowi dla państwa członkowskiego siedziby spółki będącej pożyczkobiorcą element obiektywny i możliwy do zweryfikowania przez osoby trzecie w celu ustalenia, czy dana transakcja stanowi, w całości lub w części, czysto sztuczną strukturę, której głównym celem jest obejście przepisów podatkowych tego państwa członkowskiego. Należy zatem ustalić, czy w braku szczególnych powiązań między zainteresowanymi spółkami dana pożyczka nie zostałaby udzielona lub zostałaby udzielona w innej wysokości lub o innej stopie odsetek (zob. podobnie wyrok z dnia 13 marca 2007 r., Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation, C-524/04, EU:C:2007:161, pkt 81).

75 Z orzecznictwa tego wynika, że badanie zgodności z warunkami pełnej konkurencji odnosi się nie tylko do postanowień umowy pożyczki dotyczących w szczególności kwoty lub oprocentowania, lecz także do logiki handlowej danej pożyczki i związanych z nią czynności prawnych. To ostatnie badanie oznacza analizę zasadności ekonomicznej pożyczki i związanych z nią czynności prawnych w drodze upewnienia się, że takie transakcje mogłyby zostać zawarte między spółkami będącymi stronami tych transakcji przy braku szczególnych powiązań.

76 Badanie mające na celu upewnienie się, że nie tylko warunki danej pożyczki, ale również sam fakt jej zaciągnięcia oraz związane z nią czynności prawne pokrywają się z tym, co spółki te uzgodniłyby w warunkach pełnej konkurencji, jest upewnieniem się co do przyczyn ekonomicznych transakcji, których brak stanowi – jak wynika z orzecznictwa przytoczonego w pkt 57, 59 i 67 niniejszego wyroku – jeden z czynników decydujących o uznaniu transakcji za czysto sztuczną konstrukcję.

77 Po drugie, jak przypomniał Trybunał w wyroku z dnia 21 grudnia 2023 r., BMW Bank i in. (C-38/21, C-47/21 i C-232/21, EU:C:2023:1014, pkt 281 i 283), późniejszym niż wyrok z dnia 20 stycznia 2021 r., Lexel (C-484/19, EU:C:2021:34), z ogólnej zasady, zgodnie z którą podmioty prawa nie mogą powoływać się na przepisy prawa Unii w sposób noszący znamiona oszustwa lub nadużycia wynika, że państwo członkowskie musi odmówić, nawet w braku przepisów prawa krajowego przewidujących taką odmowę, możliwości skorzystania z przepisów prawa Unii, jeżeli przepisy te są powoływane przez daną osobę nie po to, aby realizować cele tych ostatnich przepisów, lecz aby uzyskać korzyści przyznane tej osobie przez prawo Unii w sytuacji, gdy przewidziane przez prawo Unii obiektywne przesłanki wymagane w celu uzyskania pożądanej korzyści są spełnione wyłącznie formalnie.

78 Wynika z tego, że samo badanie formalnych przesłanek transakcji nie może wystarczyć do oceny przyczyn ekonomicznych danej transakcji.

79 Po trzecie, Trybunał w pkt 29 wyroku z dnia 20 stycznia 2021 r., Lexel (C-484/19, EU:C:2021:34) orzekł, że szwedzkie przepisy rozpatrywane w sprawie, w której zapadł ów wyrok oraz niderlandzkie przepisy dotyczące podmiotów podatkowych, pomimo teoretycznej bliskości, różnią się znacznie w zakresie swych praktycznych skutków.

80 Trybunał uznał bowiem, że zwalczanie czysto sztucznych konstrukcji nie jest swoistym celem rozpatrywanych we wspomnianej sprawie przepisów, że wpisują się one w ramy zwalczania agresywnego planowania podatkowego z wykorzystaniem odliczeń kosztów z tytułu odsetek, oraz że stosowanie wspomnianych przepisów nie ogranicza się do takich konstrukcji, ponieważ w zakres zakazu dokonywania odliczeń mogą wchodzić także transakcje zawierane w warunkach pełnej konkurencji, to znaczy w warunkach analogicznych do tych, jakie istniałyby między

niezależnymi spółkami. Zamiar zaciągnięcia przez daną spółkę długu głównie ze względów podatkowych wystarcza, by uzasadnić odmowę przyznania prawa do odliczenia w sytuacji transgranicznej (wyrok z dnia 20 stycznia 2021 r., Lexel, C-484/19, EU:C:2021:34, pkt 52–54).

81 Trybunał zauważył również, że przepisy rozpatrywane w sprawie, w której zapadł wyrok z dnia 20 stycznia 2021 r., Lexel (C-484/19, EU:C:2021:34, pkt 53), mogły mieć zastosowanie do długów wynikających z transakcji cywilnoprawnych, to znaczy tych zawartych w warunkach pełnej konkurencji, co nie oznacza, że odnosi się on do konstrukcji fikcyjnych.

82 Wynika z tego, że w owym wyroku Trybunał nie zajął stanowiska w przedmiocie przypadku, do którego odnoszą się przepisy rozpatrywane w postępowaniu głównym, których szczególnym celem jest zwalczanie czysto sztucznych konstrukcji, jak wynika z pkt 60 i 61 niniejszego wyroku, a mianowicie przypadku, w którym długi są zaciągane bez przyczyn ekonomicznych, chociaż warunki pożyczki pokrywają się z tymi, które zostałyby uzgodnione między niezależnymi przedsiębiorstwami.

83 W szczególności, jak wynika z wyroku z dnia 20 stycznia 2021 r., Lexel (C-484/19, EU:C:2021:34), rozpatrywana w sprawie, w której zapadł ów wyrok, zasadność ekonomiczna pożyczki i związanych z nią transakcji nie była ani kwestionowana przez Trybunałem ani przez ten ostatni badana.

84 W konsekwencji z pkt 56 wyroku z dnia 20 stycznia 2021 r., Lexel (C-484/19, EU:C:2021:34) nie można wywnioskować, że w sytuacji gdy pożyczka i związane z nią transakcje nie są uzasadnione względami handlowymi, sama okoliczność, iż warunki tej pożyczki pokrywają się z tymi, które zostałyby uzgodnione między niezależnymi przedsiębiorstwami oznacza, że wspomniana pożyczka i związane z nią transakcje nie stanowią z definicji czysto sztucznych konstrukcji.

85 W konsekwencji należy stwierdzić, że konieczność wykazania, iż pożyczka i związana z nią czynność prawna opierają się głównie na względach handlowych, nie wydaje się wykraczać poza to, co jest niezbędne do osiągnięcia zamierzonego celu.

86 Sąd krajowy dąży ponadto do ustalenia, czy całkowita odmowa prawa do odliczenia nie wykracza poza to, co jest niezbędne do osiągnięcia zamierzonego celu, biorąc pod uwagę, że w pkt 51 wyroku z dnia 20 stycznia 2021 r., Lexel (C-484/19, EU:C:2021:34) Trybunał przypomniał swoje orzecznictwo, zgodnie z którym, w przypadku gdy organy podatkowe uznają, po zbadaniu dowodów dotyczących ewentualnych względów handlowych, z powodu których transakcja ta została zawarta, że pożyczka zaciągnięta przez podatnika u podmiotu powiązanego stanowi czysto sztuczną konstrukcję, której nie uzasadniają rzeczywiste względy handlowe, zasada proporcjonalności wymaga, by odmowa przyznania prawa do odliczenia ograniczała się do tej części odsetek zapłaconych z tytułu owej pożyczki, która przewyższa odsetki, jakie zostałyby ustalone w braku szczególnych powiązań między stronami.

87 Jednakże, jak wskazał rzecznik generalny w pkt 103–105 swojej opinii, w przypadku gdy sztuczność danej transakcji polega na niezwykle wysokim oprocentowaniu ustalonym w odzwierciedlającej przyczyny ekonomiczne – pod innymi względami – pożyczce wewnątrzgrupowej, zasada proporcjonalności wymaga dokonania korekty co do ułamka odsetek zapłaconych z tytułu tej pożyczki, który wykracza poza zwykłą stopę rynkową. Całkowita odmowa odliczenia tych odsetek wykraczałaby poza cel polegający na zapobieganiu całkowicie sztucznym konstrukcjom.

88 Jeżeli natomiast rozpatrywana pożyczka jest pozbawiona uzasadnienia ekonomicznego i nigdy nie zostałaby zaciągnięta, gdyby nie związek między danymi spółkami i oczekiwana korzyść podatkowa, odmowa odliczenia całości wspomnianych odsetek jest zgodna z zasadą proporcjonalności, ponieważ tego rodzaju czysto sztuczna konstrukcja musi być zignorowana przez organy podatkowe przy obliczaniu należnego podatku dochodowego. Odmowa odliczenia jedynie części odsetek zapłaconych z tytułu rzeczonej pożyczki, umożliwiłaby podatnikowi otrzymanie części (lub nawet całości) korzyści podatkowej, do której uzyskania dążono w wyniku nadużycia, co spowodowałoby zakwestionowanie spójności rozpatrywanego systemu.

89 Takie przepisy nie wydają się również sprzeczne z wynikającymi z zasady pewności prawa wymogami, które muszą zostać spełnione, aby przepisy nie zostały uznane za wykraczające poza to, co jest niezbędne do osiągnięcia zamierzonego celu (zob. podobnie wyrok z dnia 5 lipca 2012 r., SIAT, C-318/10, EU:C:2012:415, pkt 59).

90 W tym względzie Trybunał orzekł, że zasada pewności prawa oznacza, że przepisy prawa powinny być jasne i precyzyjne, a ich skutki przewidywalne, w szczególności w sytuacji, gdy mogą one wywierać ujemne skutki dla zainteresowanych obywateli i przedsiębiorstw (zob. podobnie wyrok z dnia 5 lipca 2012 r., SIAT, C-318/10, EU:C:2012:415, pkt 58 i przytoczone tam orzecznictwo).

91 Tymczasem należy zauważyć – podobnie jak rzecznik generalny w pkt 87 i 88 swojej opinii – że przepis mający na celu przeciwstawienie się praktykom stanowiącym nadużycie musi z konieczności zawierać pojęcia niedookreślone, aby objąć możliwie najwięcej sytuacji zmierzających do unikania opodatkowania i oszustw finansowych.

92 Użycie pojęć niedookreślonych nie oznacza jednak, że stosowanie rozpatrywanych w postępowaniu głównym przepisów jest pozostawione całkowitemu uznaniu organów podatkowych sprawiając, że skutki tych przepisów są nieprzewidywalne, ponieważ – jak przypomniano w pkt 70 i 71 niniejszego wyroku – stosowanie to podlega kryteriom wyraźnie ustalonym w tychże przepisach, pozwalającym podatnikowi na określenie z góry i w sposób dostatecznie precyzyjny zakresu ich zastosowania, bez pozostawienia niepewności co do możliwości ich zastosowania (zob. podobnie wyrok z dnia 5 lipca 2012 r., SIAT, C-318/10, EU:C:2012:415, pkt 57).

93 Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, na zadane pytania należy udzielić odpowiedzi, iż art. 49 TFUE należy interpretować w ten sposób, że nie stoi on na przeszkodzie przepisom krajowym, na mocy których przy ustalaniu zysku podatnika całkowicie odmawia się mu prawa do odliczenia odsetek zapłaconych z tytułu wynikającego z pożyczki długu zaciągniętego u podmiotu z nim powiązanego w związku z nabyciem lub zwiększeniem udziałów w innym podmiocie, który w następstwie tego nabycia lub zwiększenia staje się podmiotem powiązanym z tym podatnikiem, w przypadku, gdy ów dług jest uznawany za stanowiący czysto sztuczną konstrukcję (lub jej część) i to nawet w sytuacji, gdy wspomniany dług został zaciągnięty w warunkach pełnej konkurencji i gdy odsetki te nie przewyższają kwoty, jaka zostałaby ustalona w przypadku transakcji pomiędzy niezależnymi przedsiębiorstwami.

W przedmiocie kosztów

94 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 49 TFUE

należy interpretować w ten sposób, że

nie stoi on na przeszkodzie przepisom krajowym, na mocy których przy ustalaniu zysku podatnika całkowicie odmawia się mu prawa do odliczenia odsetek zapłaconych z tytułu wynikającego z pożyczki długu zaciągniętego u podmiotu z nim powiązanego w związku z nabyciem lub zwiększeniem udziałów w innym podmiocie, który w następstwie tego nabycia lub zwiększenia staje się podmiotem powiązanym z tym podatnikiem, w przypadku, gdy ów dług jest uznawany za stanowiący czysto sztuczną konstrukcję lub jej część i to nawet w sytuacji, gdy wspomniany dług został zaciągnięty w warunkach pełnej konkurencji i gdy odsetki te nie przewyższają kwoty, jaka zostałaby ustalona w przypadku transakcji pomiędzy niezależnymi przedsiębiorstwami.

Podpisy